

ਦਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰਨ
ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਅੰਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ'। 7-8।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਯੱਗ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਉਤਮ ਅਰਥਾਂ ਦਾ
ਜਾਣਕਾਰ ਮਹਾਮੁਨੀ ਜੈ ਘੋਸ਼ ਨਾ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ
। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਪਥ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਸਨ। 9।

ਨਾ ਤਾਂ ਅੰਨ ਲਈ, ਨਾ ਹੀ ਪਾਣੀ ਲਈ, ਅਤੇ ਨਾ ਵਸਤਰਾਂ ਦੇ
ਨਿਰਵਾਹ ਲਈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰਮ ਦੇ ਜੰਜ਼ਾਲ
ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਜੈ ਘੋਸ਼ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ
ਬਚਨ ਆਖੇ। 10।

ਜੈ ਘੋਸ਼ - ਨਾ ਤੁਸੀਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਨਾ ਹੀ ਯੱਗਾਂ
ਦਾ ਮੁੱਖ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਨਛੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ
ਧਰਮ ਦਾ ਜੋ ਮੁੱਖ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ
ਅਤੇ ਪਰਾਏ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ। ਜੇ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਆਖੋ। 11-12।

ਉਹ ਮੁਨੀ ਦੇ ਇਤਰਾਜਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ
ਹੋਇਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿਜੈ ਘੋਸ਼ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਉਸ
ਮਹਾਮੁਨੀ ਜੈ ਘੋਸ਼ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ। 13।

ਵਿਜੈ ਘੋਸ਼ - ਹੇ ਸਾਧੂ ! ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੱਸੋ ! ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ
ਦੱਸੋ ! ਨਛੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੱਸੋ ! ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦੱਸੋ ! ਅਤੇ ਜੋ ਆਪਣਾ
ਆਤਮਾ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰਥ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਖੋ।
ਮੇਰੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਦਾ
ਉਤਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੋ। 14-15।

ਅਗਾਨੀ ਹੋਤਰ (ਹਵਨ) ਜੋ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹੈ। ਯੱਗਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਚੰਦਰਮਾ ਨੱਛਤਰਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਸ਼ਯੱਪ ਭਗਵਾਨ ਰਿਸ਼ਵਦੇਵ ਹਨ। 16।

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਹਾਨ ਚੰਦਰਮਾ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਨਛੱਤਰ, ਤਾਰੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇੰਦਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤਾ ਭਗਵਾਨ ਰਿਸ਼ਵਦੇਵ ਆਦਿ ਤੀਰਬੰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। 17।

ਹੇ ਯੱਗਵਾਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ! ਤੁਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਸੰਪਤੀ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹੋ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਅਧਿਐਨ ਤੇ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਵੀ ਮੂਰਖ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਰਾਖ ਹੇਠ ਦੱਬੀ ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋ ਜੋ ਕਿ ਢਕੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤ (ਠੰਡੀ) ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਪ (ਗਰਮੀ) ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। 18।

ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਸ਼ਲ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੇ ਸਮਾਨ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 19।

ਜੋ ਆਪਣੇ ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲਗਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਸੰਜਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਜੋ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਵਰਤਨ (ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ) ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 20।

ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੋਨਾ ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਭੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 21।

ਜੋ ਤਪੱਸਵੀ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਤੱਪ ਕਾਰਨ ਮਾਂਸ ਅਤੇ ਖੂਨ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਵਰਤਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਜੋ ਨਿਰਵਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 22।

ਜੋ ਤਰੱਸ (ਹਿੱਲਣ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ) ਤੇ ਸਥਾਵਰ (ਸਥਿਰ) ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਮਨ ਬਚਨ ਤੇ ਕਾਇਆ ਨਾਲ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 23।

ਜੋ ਕਰੋਧ ਨਾਲ, ਲੋਭ ਨਾਲ, ਹਾਸੇ ਤੇ ਡਰ ਨਾਲ ਵੀ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 24।

ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜੀਵ ਤੇ ਅਜੀਵ ਬੋੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 25।

ਜੋ ਦੇਵਤੇ, ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਸੂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਮ-ਭੋਗਾਂ ਨੂੰ ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਭੋਗਦਾ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 26।

ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਕਾਮ-ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 27।

ਜੋ ਰਸ ਆਦਿ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ, ਜੋ ਸ਼ੁੱਧ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਘਰ ਛੱਡ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜੋ ਲਗਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਿਸਬੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 28।

ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ

ਰਿਸਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਕਾਮ ਭੋਗਾਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਉਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ। 29।

ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਪਜੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮ ਰੱਖਣ ਦਾ
ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਯੱਗ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਵੇਦ, ਯੱਗ,
ਪਾਠੀ ਜਾਂ ਯੱਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ
ਕਰਮ ਬਲਵਾਨ ਹਨ। 30।

ਸਿਰਫ ਸਿਰ ਮੁਨਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸ੍ਰਮਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੇਵਲ
ਓਕਾਰ ਆਖਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ
ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਘਾਹ ਫੂਸ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ
ਤਪੱਸਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 31।

ਸੱਮਭਾਵ (ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ) ਨਾਲ ਸ੍ਰਮਣ, ਬਾਹਮਚਰਜ
ਨਾਲ ਬਾਹਮਣ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੁਨੀ ਅਤੇ ਤੱਪ ਨਾਲ ਤਪੱਸਵੀ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ। 32।

ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਾਹਮਣ ਕੰਮ ਤੋਂ ਖੱਤਰੀ, ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮ
ਤੋਂ ਹੀ ਸੂਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 33।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਰਿਹੰਤ (ਸਰਵੱਗਾਂ) ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ
ਹੈ। ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ
ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਹਮਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। 34।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਜੋ ਬਾਹਮਣ ਹਨ ਉਹ ਹੀ
ਆਪਣਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ
ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹਨ। 35।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਕ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਵਿਜੇ ਘੋਸ਼ ਬਾਹਮਣ ਨੇ ਵਿਚਾਰ

ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੈ ਘੋਸ਼ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਕਾ
ਭਰਾ ਹੈ। 136।

ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਵਿਜੈ ਘੋਸ਼ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ,
ਹੈ ਭਗਵਾਨ ! ਆਪ ਨੇ ਬਾਹਮਣ ਦਾ ਸੱਚਾ ਰੂਪ ਮੈਨੂੰ ਫੁਰਮਾਇਆ
ਹੈ। 137।

ਹੈ ਭਗਵਾਨ ! ਆਪ ਯੱਗਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਆਪ ਵੇਦਾਂ ਦੇ
ਜਾਣਕਾਰ, ਵੇਦ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਪੰਡਤ (ਵਿਦਵਾਨ) ਹੋ, ਆਪ ਜੋਤਿਸ਼ ਦੇ
ਜਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। 138।

ਹੈ ਪੁਰਸ਼ੋਤਮ ! ਆਪ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਦਾ
ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਇਸ ਲਈ ਭਿਕਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਤੇ
ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। 139।

ਜੈ ਘੋਸ਼ : ਹੋ ਬਾਹਮਣ ! ਮੈਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਛੇਤੀ
ਹੀ ਦੀਖਿਆ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਭੈਅ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਚੱਕਰ
ਨਾ ਖਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈ। 140।

ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਭੋਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਭੋਗੀ ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ
ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ। ਭੋਗੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭੋਗੀ ਬੰਧਨਾਂ
ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 141।

ਗਿੱਲਾ ਤੇ ਸੁੱਕਾ ਦੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਗੋਲੇ ਕੰਧ ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ। ਜੋ ਗਿੱਲਾ
ਸੀ ਉਹ ਕੰਧ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ। 142।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ
ਹੀ ਕਰਮ ਚਿੰਬੜਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਮ
ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਜਿਵੇਂ ਸੁੱਕਾ ਗੋਲਾ ਕੰਧ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਿਪਕਦਾ। 143।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਜੈ ਘੋਸ਼ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੇ ਘੋਸ਼ ਮੁਨੀ ਕੌਲ ਪ੍ਰਸੱਖ
ਧਰਮ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਦੀਖਿਆਤ ਹੋ ਗਿਆ। 44।

ਸੰਜਮ ਤੇ ਤਪ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਜੇ ਘੋਸ਼
ਅਤੇ ਵਿਜੈ ਘੋਸ਼ ਦੋਹੇ ਸਿੱਧ ਗਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। 45।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। 45।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਰਾਖਾ 16

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਸੁਤਨਿਪਾਤ 33/20-21

ਰਾਖਾ 23

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਧਮਪਦ 26/26

ਰਾਖਾ 27

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਧਮਪਦ 26/19

ਰਾਖਾ 29

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਧਮਪਦ 26/19   19/9-11   19/13,

19/15, 26/11 ਉਦਯੋਗ ਪਰਬ (ਮਹਾਭਾਰਤ) 43/35

ਰਾਖਾ 27

ਤੁਲਨਾ ਕਰੋ ਧਮਪਦ 19/10   19/14

ਰਾਖਾ 33

ਸੁਤਨਿਪਾਤ ਮਹਾ 9/57-58 ਸੁਤਨਿਪਾਤ ਉਰ 7/21-27

ਰੀਤਾ 4/31

ਸਮਾਚਾਰੀ ਅਧਿਐਨ

ਸਮਾਚਾਰੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ।

ਸਮਾਚਾਰੀ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਗਠਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਚਾਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨ ਹਰ ਇਕ ਸਾਧੂ-ਸਾਧਵੀ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਮਾਚਾਰੀ ਵਿਚ ਸਾਧੂਆਂ-ਸਾਧਵੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਿੰਦਰੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰੇ। ਸਮਾਚਾਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧੂ ਕਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕਰੇ: ਸੱਵੇ, ਕਿਵੇਂ ਬੈਠੋ, ਕਿਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲੇਖਣਾ (ਝਾੜ-ਪੂੰਝ) ਕਰੋ, ਕਿਵੇਂ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੁਲਾਉਣ ਤੇ ਬੋਲੋ ?

ਇਸ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਪੋਰਸੀ, ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮਣ, ਪ੍ਰਤੀਲੇਖਣਾ ਆਦਿ ਜੈਨ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪਰਿਭਾਸਕ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਭਾਵ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਦਹੂਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੋਸਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣਾ, ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਮਣ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਲੇਖਣਾ ਸਾਧੂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ। ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਮਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਵੀਤਰਾਗ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ।

ਛੱਬੀਵਾਂ ਅਧਿਐਨ

ਮੈਂ ਸਮਾਚਾਰੀ (ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ) ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ
ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਕੇ ਨਿਰਗੰਧ ਸੰਸਾਰ
ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ :

ਪਹਿਲੀ ਆਵਸ਼ਯਕੀ, ਦੂਜੀ ਨਿਸੇਧਕੀ, ਤੀਜੀ ਅਪ੍ਤੀ ਲੱਛਣਾ,
ਚੌਥੀ ਪ੍ਰਤਿ ਪਿਛਣਾ ਹੈ। 2।

ਪੰਜਵੀਂ ਛੇਦਨਾ, ਛੇਵੀਂ ਇੱਛਾਕਾਰ, ਸੱਤਵੀਂ ਮਿਥਿਆਕਾਰ, ਅੱਠਵੀਂ
ਤਥਾਕਾਰ ਹੈ। 3।

ਨੌਵੀਂ ਅਬਯੁਥਾਨ ਅਤੇ ਦਸਵੀਂ ਉਪਸੰਪਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ
ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਚਾਰੀ ਆਖੀ ਰਾਈ ਹੈ। 4।

(ੳ) ਆਪਣੇ ਠਹਿਰਣ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਸਮੇਂ
ਆਵਸਿਯੀ ਆਖਣਾ, ਆਵੱਸ਼ਯਕ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਅ) ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਨਿਸ਼ਿਧਕੀ ਦਾ
ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਨਿਸੇਧਕੀ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ੰ) ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ
ਲੈਣਾ, ਅਪ੍ਤੀ ਪਿਛਣਾ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਸ) ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਲੈਣਾ ਪ੍ਰਤਿਪਿਛਣਾ
ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ। 5।

(ਹ) ਪਹਿਲਾਂ ਲਈ ਦਰਵਾਂ ਦੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸੱਦਾ
ਦੇਣਾ, ਛੇਦਨਾ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਕ) ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ ਇੱਛਾਕਾਰ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਖ) ਦੋਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਤਮਨਿੰਦਾ (ਆਪਣੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨਾ) ਸਿੱਖਿਆਕਾਰ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਗ) ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਤਥਾਕਾਰ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ। ੬।

(ਘ) ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਜਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣਾ ਅਭਿਯੁਧਾਨ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ।

(ਙ) ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕੰਮ ਕਾਰਨ ਦੂਸਰੇ ਆਚਾਰਿਆ ਪਾਸ ਰਹਿਣਾ ਉਪਸੰਪਦਾ ਸਮਾਚਾਰੀ ਹੈ। ੭।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਸ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸਮਾਚਾਰੀ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਣ ਤੇ ਦਿਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਚੌਬੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਭਾਂਡੇ ਆਦਿ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਝਾੜ ਜਾਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। ੮।

ਫੇਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪੁੱਛੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਭਗਵਾਨ ! ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੋ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਲਈ। ੯।

ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆ ਚੇਲਾ ਨਫਰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਢੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਨਫਰਤ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰੋ। ੧੦।

ਤੇਜ਼ ਚੁਸਤੀ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ, ਦਿਨ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਧਿਆਏ (ਪੜ੍ਹਨਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ) ਆਦਿ ਉਤਰ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। 11।

ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਸਵਾਧਿਆਏ ਕਰੋ, ਦੂਜੇ ਪਹਿਰ ਧਿਆਨ ਕਰੋ, ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਭਿਕਸ਼ਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਚੌਬੇ ਪਹਿਰ ਫੇਰ ਸਵਾਧਿਆਏ ਕਰੋ। 12।

ਹਾੜ੍ਹ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦੋ ਪਦਾ ਦੋ ਪੈਰ ਦੀ) ਪੋਰਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੋਹ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰ ਪੱਦਾ (ਚਹੁੰ ਪੈਰਾਂ ਦੀ) ਅਤੇ ਚੇਤ ਅਤੇ ਸਾਵਨ ਮਹੀਨੇ ਤਿੰਨ ਪੱਦਾ (ਤਿੰਨ ਪੈਰ ਦੀ) ਪੋਰਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੱਤ ਰਾਤ ਵਿਚ ਅੰਗੁਲ, ਪੱਖ (ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ) ਵਿਚ ਦੋ ਅਗੁੰਲ ਅਤੇ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਅਗੁੰਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਤੇ ਘਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਸਾਵਨ ਤੋਂ ਪੋਹ ਤੱਕ ਵਾਧਾ ਤੇ ਘਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਅਤੇ ਮਾਘ ਤੋਂ ਹਾੜ੍ਹ ਤੱਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 14।

ਹਾੜ੍ਹ, ਭਾਡੋਂ, ਕੱਤਕ, ਪੋਹ, ਛੁਗਣ ਅਤੇ ਵੈਸਾਖ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੱਖ (ਹਨ੍ਦੇਰਾ ਪੱਖ) ਵਿਚ ਇਕ ਅਹੋ ਰਾਤਰੀ (ਤਿੱਬ ਦਾ ਖਾਤਮਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 15।

ਜੇਠ, ਹਾੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਾਵਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਛੇ ਉੱਗਲ ਭਾਡੋਂ, ਸਾਵਨ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਠ ਉੱਗਲ ਪੋਰਸੀ ਦਾ ਕਾਲ ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 16।

ਬੁਧੀਮਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ। ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਉਤਰ ਗੁਣ (ਕਰਤੱਵਾਂ) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰੋ। 17।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ (ਪੋਰਸੀ) ਸਵਾਧਿਆਯ, ਦੂਜੇ ਪਹਿਰ ਧਿਆਨ,

ਤੀਸਰੇ ਪਹਿਰ (ਪੋਰਸੀ) ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ (ਪੋਰਸੀ) ਫਿਰ ਸਵਾਧਿਆਇ ਕਰੋ। 18।

ਜੋ ਨਛੱਤਰ (28 ਨਛੱਤਰ) ਜਿਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਜਦ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ $1/4$ ਭਾਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਰਬਾਤ ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਉਹੀ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਦੋਸ਼ ਕਾਲ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਧਿਆਯ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 19।

ਜਦ ਉਸ ਨਛੱਤਰ ਦੀ ਗਤੀ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਅਰਬਾਤ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੈਰਾਤਰੀਕ ਕਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਮੁਨੀ ਸਵਾਧਿਆਯ ਕਰੋ। 20।

ਦਿਨ ਦੇ ਪਹਿਰ ਦੇ $1/4$ ਭਾਗ ਵਿਚ ਭਾਂਡੇ ਆਦਿ ਧਾਰਮਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਝਾੜੇ ਜਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਵਾਧਿਆਯ ਕਰੋ। 21।

ਪੋਰਸੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਅਰਬਾਤ $3/4$ ਪੋਰਸੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਯਾ (ਕਾਯੋਤਸਰਗ) ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭਾਂਡੇ ਆਦਿ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ। 22।

ਮੂੰਹ ਪੱਟੀ ਦੀ ਝਾੜਪੂੰਜ ਕਰਕੇ, ਗੋਛਗ (ਐਗਾ ਜਾਂ ਉੱਨ ਦਾ ਝਾੜ ਜੋ ਜੈਨ ਸਾਘੂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ) ਦੀ ਝਾੜ ਪੂੰਝ ਕਰੋ। ਅੰਗੁਲਾ ਨਾਲ ਗੋਛਗ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੀ ਝਾੜਪੂੰਝ ਕਰੋ। 23।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਕੜ੍ਹੂ ਆਸਨ ਵਿਚ ਬੈਠੋ, ਫਿਰ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਕਰੋ, ਸਥਿਰ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਝਾੜਪੂੰਝ ਕਰੋ, ਅੱਖ

ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ। ਦੂਸਰੇ ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਹੋਲੀ ਝਟਕਾਵੇ ਅਤੇ ਤੀਜ਼ਰੇ ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰੋ। 24।

ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ (ਸ਼ਾਬਦਿਕ) ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਜਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾ ਨਚਾਵੇ ਨਾ ਮੇੜੇ, ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਾ ਕਰੋ। ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਦੀਵਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਨਾ ਲਾਵੋ। ਕੱਪੜੇ ਦੀਆਂ ਛੇ ਲੰਬਾਈ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਚੌਡਾਈ ਵਿਚ ਤੇਹਾਂ ਕਰੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰੋ। 25।

ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਦੇ ਛੇ ਦੋਸ਼ ਹਨ :

(1) ਆਰੱਭਟਾ : ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਤੋਂ ਉਲਟ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਕ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਲੇਖਣਾ ਕਰਨਾ।

(2) ਸੱਮਰਦਾ : ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਕੜਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੋਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਹਿੱਲਦੇ ਰਹਿਣ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਟ ਪੈਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਨਾ।

(3) ਮੋਸਲੀ : ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਹੇਠ, ਇੱਛਰ ਉੱਧਰ ਦੂਸਰੇ ਕੱਪੜੇ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਾਉਣਾ।

(4) ਪ੍ਰਸ਼ਠੋਟਨਾ : ਧੂੜ ਭਰੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝਟਕਾਉਣਾ।

(5) ਵਿਕਸਿਪਤਾ : ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ ਕਿ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕੇ।

(6) ਵੇਦਿਕਾ : ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚ ਦੋਹੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਦੋਹੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗੋਡੇ ਨੂੰ ਰੱਖਣਾ ਜਾਂ ਇਕ ਗੋਡਾ ਬਾਹੁ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਬਾਹਰ ਰੱਖਣਾ। 26।

(1) ਪਰਸਿੱਖਿਲਾ : ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਫੜਨਾ।

(2) ਪਰਲੰਬ : ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਨਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਕੋਨੇ ਹੇਠਾਂ ਲਟਕਦੇ ਰਹਿਣਾ।

(3) ਲੋਲ : ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਵਾਲੇ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਜਮੀਨ ਜਾਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਰਗੜਨਾ।

(4) ਏਕਾਮਰਸ਼ਾ : ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚ ਪਕੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਇਕ ਨਿਗਾਹ ਕਰਨਾ।

(5) ਅਨੇਕਰੂਪ ਧੂਨਨਾ : ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਝਟਕਾਉਣਾ ਜਾਂ ਕਈ ਵਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਝਟਕਾਉਣਾ।

(6) ਪ੍ਰਮਾਣ ਪ੍ਰਮਾਦ : ਪ੍ਰਸ਼ੋਟਨ (ਝਟਕਾਉਣਾ) ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਜਨ (ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ) ਦਾ ਜੇ ਮਾਤਰਾ (9-9 ਵਾਰ) ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਰਾਫਲਤ ਕਰਨਾ।

(7) ਗਣਨੋਪਗਣਨਾ : ਪ੍ਰਸ਼ੋਟਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਜਨ ਦੀ ਦੱਸੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੱਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਤੇ ਪੋਟਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨਾ।²⁷¹

ਪ੍ਰਸ਼ੋਟਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣ (ਗਿਣਤੀ) ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਾ ਘੱਟ ਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਤੇ ਉਲਟ, ਠੀਕ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵਿਕਲਪਾਂ ਦੇ ਅੱਠ ਵਿਕਲਪ (ਦੇਖਭਾਲ) ਭੇਦ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹਨ।²⁸¹

ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜੇ ਸਾਧੂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਨਪਦ (ਦੇਸ਼ਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀਆਂ) ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਆਗ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਪੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡਣ ਯੋਗ

ਉਹ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਤੋਂ ਗਾਛਲ ਮੁਨੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਅੱਪ (ਪਾਣੀ), ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪਸੂ ਪੰਛੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਪਾਪ ਦਾ ਭਾਰੀ ਹੈ। 30।

ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਦੇ ਲਈ ਜਾਗਰਤ ਮੁਨੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਪਾਣੀ, ਅੱਗ, ਹਵਾ, ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪਸੂ ਪੰਛੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਛੇ ਕਾਈਆਂ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਰੱਖਿਅਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। 31।

ਦਿਨ ਦੇ ਤੀਜਰੇ ਪਹਿਰ ਛੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਘੁੰਮੇ। 32।

(1) ਭੁੱਖ ਦੀ ਪੀੜ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ (2) ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ (3) ਈਰੀਆ ਸਮਤੀ (ਚੱਲਣ ਫਿਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ (4) ਸੰਜਮ ਪਾਲਣ ਲਈ (5) ਜਾਨ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅਤੇ (6) ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਭੋਜਨ ਕਰੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਛੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। 33।

ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਨੀ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸਾਧਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਲਈ ਨਾ ਘੁੰਮੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਜਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। 34।

(1) ਰੋਗ ਆਉਣ ਤੇ (2) ਅਚਾਨਕ ਕਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੇ (3) ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਲਈ (4) ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਤੇ ਰਹਿਮ ਲਈ (5) ਤਪੱਸਿਆ ਲਈ (6) ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਤਿਆਗ ਲਈ (ਸਮਾਧੀ ਲਈ) ਭੋਜਨ ਨਾ ਕਰੋ। 35।

ਸਾਰੇ ਭਾਂਡੇ ਅਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਅੱਧੇ ਯੋਜਨ (ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ)

ਤੱਕ ਦੂਸਰੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਭੋਜਨ ਲਈ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 36।

ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਭਾਂਡੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੀਵ-ਅਜੀਵ ਆਦਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਵਾਧਿਆਏ ਕਰੋ। 37।

ਪੋਰਸੀ ਦੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ (ਕਾਯੋਤਸਰਗ) ਕਰਕੇ ਤਖਤਪੋਸ਼ ਅਤੇ ਆਸਣ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ। 38।

ਸਾਵਧਾਨ ਸਾਧੂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੱਟੀ ਅਤੇ ਪਿਸਾਬ ਯੋਗ ਭੂਮੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਵ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਕਾਯੋਤਸਰਗ) ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਕਰੋ। 39।

ਗਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਚਾਰਿੱਤਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੋਏ ਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਯਾਦ (ਚਿੰਤਨ) ਕਰੋ। 40।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਨ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੋ। 41।

ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਆਦਿ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਕਰੋ। 42।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਸਤ੍ਤਾਂ ਮੰਗਲ (ਤੀਰਬੰਕਰਾਂ ਦੀ ਸਤ੍ਤਾਂ ਮੰਗਲ) ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੋ। ਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ। 43।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਸਵਾਧਿਆਜ, ਦੂਸਰੇ ਪਹਿਰ ਧਿਆਨ, ਤੀਜ਼ਰੇ ਪਹਿਰ ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਸਵਾਧਿਆਜ ਕਰੋ। 44।

ਚੋਥੇ ਪਹਿਰ ਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ, ਅਸੰਜਮੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ
ਨੀਂਦ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਵਾਧਿਆਯ ਕਰੋ। 45।

ਚੋਥੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਚੋਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ, ਕਾਲ
ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਲੇਖਣਾ ਕਰੋ। 46।

ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਣ
ਤੇ ਸਭ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਨੂੰ ਕਰੋ। 47।

ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ, ਚਰਿੱਤਰ ਤਪ ਅਤੇ ਵੀਰਜ (ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ)
ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਯਾਦ ਕਰੋ। 48।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ ਫਿਰ
ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਰਾਤ ਸਬੰਧੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਆਲੋਚਨਾ
(ਨਿੰਦਾ) ਕਰੋ। 49।

ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ, ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ
। ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਕਰੋ। 50।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਵਿਚ ਸੋਚੋ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਿਹੜਾ ਤਪ ਸਵੀਕਾਰ
ਕਰਾਂ। ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ।
ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। 51।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ। ਉਸ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਮਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਪ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੋ। 52।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਾਚਾਰੀ ਆਖੀ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪਾਲਣ
ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। 53।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਗਾਥਾ 13-16

ਪੋਰਸ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾਲ (ਸਮੇਂ) ਦੀ ਮਾਪ ਦਾ ਮਾਧਯਮ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਵੇ ਉਹ ਪੋਰਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਰ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ।

(1) ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਰੀਰ (2) ਸੰਕ੍ਰਿ

ਇਕ ਸੰਕ੍ਰਿ 24 ਉਂਗਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਰ ਤੋਂ ਗੋਡੇ ਤੱਕ ਦੀ ਲੰਬਾਈ 24 ਉਂਗਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਛਾਂ ਉਸ ਦੇ ਆਕਾਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਖਾਈ ਦੇਵੇ ਉਹ ਦਿਨ ਦਕਸ਼ਨਾਯਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯੁੱਗ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ (ਸੂਰਜ ਦਾ ਸਾਲ) ਦੇ ਸਾਵਣ ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ ਨੂੰ ਸੰਕ੍ਰਿ ਅਤੇ ਗੋਡੇ ਦੀ ਛਾਂ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ 24 ਉਂਗਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। 12 ਉਂਗਲਾ ਦਾ ਇਕ ਪਾਦ (ਪੈਰ) ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੰਕ੍ਰਿ ਅਤੇ ਜਾਨੂੰ ਦੇ ਦੋ ਪੈਰ ਹਨ ਜੋ 12-12 ਉਂਗਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਦੋ ਅਯਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ - ਦਕਸ਼ਨਾਯਨ ਅਤੇ ਉਤਰਾਯਨ। ਦਕਸ਼ਨਾਯਨ ਸਾਵਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਰਾਯਨ ਮਾਘ ਤੋਂ। ਦਕਸ਼ਨਾਯਨ ਵਿਚ ਛਾਂ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਤਰਾਯਨ ਵਿਚ ਛਾਂ ਘਟਦੀ ਹੈ।

ਗਾਥਾ 19-20

ਰਾਤ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :

(1) ਪ੍ਰਾਦੇਸ਼ੀਕ (ਰਾਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਭਾਗ) (2) ਅਰਧ ਰਾਤਰੀ (2)

ਵੈਰਾਤਰੀਕ (4) ਪ੍ਰਭਾਤਿਕ

ਪ੍ਰਾਦੇਸ਼ਕੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਤਿਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾਧਿਆਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰਧਰਾਤਰੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਵੈਰਾਤਰੀਕ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗਾਥਾ 42

ਕਾਯੋਤਸਰਗ : ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੇਹਡ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰੀਰ ਰੰਦਰੀ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਸਾਰ ਹੈ, ਢੁਖ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਜਦ ਜੀਵ ਇਹ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹਾਂ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੋਚਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਹ ਘੱਟਦਾ ਹੈ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕ੍ਰਿਆ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਚੁਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਤਮਾ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੈ। ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਵਿਚ ਸਾਹ ਜਿਹੀ ਸੂਖਮ ਕ੍ਰਿਆ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਨੌ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੰਡ ਸਰੀਰਿਕ ਸਕਿਛੀ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

(1)	ਉਤਸੂਤ-ਉਤਸੂਤ	ਖੜਾ	ਧਰਮ ਸ਼ੁਕ ਧਿਆਨ
(2)	ਉਤਸੂਤ	ਖੜਾ	ਨਾ ਧਰਮ ਨਾ ਸ਼ੁਕਲ ਆਰਤ, ਰੋਦਰ ਧਿਆਨ
(3)	ਉਤਸੂਤ ਨਿਸ਼ੱਣ	ਖੜਾ	ਆਰਤ, ਰੋਦਰ, ਧਿਆਨ
(4)	ਨਿਸ਼ੱਣ ਉਤਸੂਤ	ਬੈਠਾ	ਧਰਮ, ਸ਼ੁਕਲ, ਧਿਆਨ

(5)	ਨਿਸੱਣ	ਬੈਠਾ	ਨਾ ਧਰਮ ਸ਼ੁਕਲ, ਨਾ ਆਰਤ ਰੋਦਰ ਪਰ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਧਿਆਨ
(6)	ਨਿਸੱਣ ਨਿਸੱਣ	ਬੈਠਾ	ਆਰਤ ਰੋਦਰ ਧਿਆਨ
(7)	ਨਿਸੱਣ ਉਤਸੂਤ	ਸੋਇਆ ਹੋਇਆ	ਆਰਤ, ਰੋਦਰ, ਧਿਆਨ
(8)	ਨਿਸੱਣ	ਸੋਇਆ ਹੋਇਆ	ਨਾ ਧਰਮ ਨਾ ਸ਼ੁਕਲ ਆਰਤ ਤੇ ਰੋਦਰ ਧਿਆਨ
(9)	ਨਿਸੱਣ ਨਿਸੱਣ	ਸੋਇਆ ਹੋਇਆ	ਆਰਤ, ਰੋਦਰ ਧਿਆਨ ਪਰ ਆਚਾਰਿਆ ਅੰਮਿਤ ਗਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਾਵਕਾਚਾਰ ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ (ਗਾਥਾ 8/57-61) ਵਿਚ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ :
(1)	ਉਤਖਿਤ ਉਤਖਿਤ	ਖੜਾ ਹੋਇਆ	ਧਰਮ, ਸ਼ੁਕਲ
(2)	ਉਤਖਿਤ ਉਪਵਿਸ਼ਟ	ਖੜਾ ਹੋਇਆ	ਆਰਤ, ਰੋਦਰ
(3)	ਉਪਵਿਸ਼ਟ ਉਤਖਿਤ	ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ	ਧਰਮ, ਸ਼ੁਕਲ
(4)	ਉਪਵਿਸ਼ਟ ਉਪਵਿਸ਼ਟ	ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ	ਆਰਤ, ਰੋਦਰ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਖੜ੍ਹੇ, ਬੈਠੇ, ਸੌਦੇ ਤਿੰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਯਸਥ ਸ਼ਰੀਰਸਥ ਸਥਾਨ ਮੈਨ-ਧਿਆਨ-ਕਿਧਾਵਤਿਰੇਕੇਣਾਵਧੁ
ਉਚਛਵਿਸਿਤਾਦਿਭਿ: ਕਿਧਾਨਤਰਾਧਿਆਸਮਧਿਕ੃ਤਲੁਤਤਸਗੁਗਸ਼ਤਾਗੋ ਨਮੋਂ
ਅਖਿਹੰਤਾਣਾਂ ਇਤਿ ਵਚਨਾਤ् ਪ੍ਰਾਕ ਸ: ਕਾਯੇਤਸਰਗ

ਅਚਾਰਿਆ ਅਪਰਾਜੀਤ ਸੂਰੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖੰਬੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਧਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰੇ। ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁਟਨੇ ਵੱਲ ਫੈਲਾ ਦੇਵੇ। ਸ਼ੁਭ ਧਿਆਨ (ਧਰਮ-ਸ਼ੁਕਲ) ਵਿਚ ਮਗਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਾ ਅਕੜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰੇ ਨਾ ਹੀ ਝੁਕਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਸੈ (ਕਸ਼ਟਾਂ) ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰੇ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਦਾ ਥਾਂ ਏਕਾਂਤ ਤੇ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੱਥੋਂ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। (1) ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗ (2) ਅਭਿਭਵ ਕਾਯੋਤਸਰਗ।

ਚੇਸ਼ਟਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਾਹ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਮੇਂ, ਅੱਠ, ਪੱਚੀ, ਸਤਾਈ, ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜ ਸੌ ਅਤੇ 1008 ਤੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਭਵ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘੱਟੋਂ ਘੱਟ ਮਹੂਰਤ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਕ ਸਾਲ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਤੀਰਬੰਕਰ ਭਗਵਾਨ ਰਿਸ਼ਵਦੇਵ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਹੂਬਲੀ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ।¹

¹ ਤੁ ਚੇ਷ਟਾ ਕਾਯੋਤਸਰਗੋਥੈ ਪੰਚਵਿਸਤਿ-ਸਪਤਵਿਸਤਿ-ਤ੍ਰਿਸਤੀ, ਪੰਚਸਤੀ, ਅ਷ਟੋਚਾਰ ਸਹਸਗੋਚਵਾਸਾਨ् ਧਾਰਦ ਭਵਤਿ। ਅਭਿਭਵਕਾਯੋਤਸਰਗ ਹੇਤੁਮੁਹੂਰਤਦਾਰਭਯ ਸੰਵਤਸਰ ਧਾਰਦ ਬਾਹੁਬਲਿਰਿਵ ਭੜਕਵਤਿ। ਅਨੱਤਮੁਹੂਰਤੋਂ ਕਾਯੋਤਸਰਗਸਥ ਜਘਵਿ: ਕਾਲੋਵਰਥ ਮ੃ਤਕਾ਷ਟਮ्

ਮੂਲ ਆਰਾਧਨਾ 2/116

ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਵਿਚ 24 ਤੀਰਬੰਕਰਾਂ ਦੀ ਸਤ੍ਤਾਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਸੁੱਧੀ ਲਈ ਵੀ ਕਾਯੋਤਸਰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (1) ਦੈਵਸੀਕ